

کارکردهای صله رحم در تأمین نیازهای روان شناختی و سلامت اجتماعی اعضای خانواده

چکیده محتوایی

بیان مدعا (حجت الاسلام دکتر صفورایی): خانواده همچون آینه‌ای عناصر و فرایندهای بهنجار و نابهنجار اجتماعی را منعکس می‌سازد. در عین حال، خانواده تأثیر شدیدی بر جامعه و سلامت آن دارد و می‌توان گفت دستیابی به سلامت اجتماعی و تحقق جامعه سالم و کارآمد در پرتو وجود خانواده‌های دارای سلامت اجتماعی امکان‌پذیر است. جامعه آرمانی اسلام جامعه‌ای است که آموزه قرآنی صله رحم در آن رواج داشته باشد و عمل به آن به عنوان ارزش و موضوعی با اهمیت مورد توجه قرار گیرد. خانواده در قرآن یک شبکه گسترده از احرام و بستگان نسبی، سببی و رضاعی است که با پیوند الهی شروع می‌شود، با پیوند نسبی، سببی و رضاعی گسترش می‌یابد و برای حفظ از آسیب‌ها و تقویت بنیان‌های آن اهتمام ویژه و برنامه منسجمی ارائه شده است. «سلامت اجتماعی» ناظر به روابط متقابل میان فرد و محیط اجتماعی و توانایی و ظرفیت‌های فرد در گسترش و بهبود این روابط است. ظرفیت‌هایی که در اثر محرومیت‌ها و محدودیت‌ها می‌توانند دچار آسیب گردند. مفهوم سلامت اجتماعی توجه بسیاری از متفکران رشته‌های گوناگون علمی را به خود جلب کرده و بخش قابل توجهی از پژوهش‌های بنیادی و میدانی را به خود اختصاص داده است. منابع دینی ما، یعنی قرآن و سنت، سرشار از توصیه‌های تأمین‌کننده سلامت اجتماعی است. یکی از دستورالعمل‌های دین اسلام به اعضای خانواده‌های مسلمان ارتباط با خویشاوندان است که از آن تحت عنوان «صله رحم» یاد می‌شود. قرآن کریم ارتباط با خویشاوندان را واجب و قطع آن را مورد نکوهش قرار داده است. در اندیشه اسلامی، حفظ، توسعه و تعمیق روابط فامیلی و ارتباط صمیمانه و حمایتی خویشاوندان از آنچنان اهمیتی برخوردار است که پیامبر اسلام آن را جزء دین دانسته و هدف از رسالت خویش را پس از بندگی خداوند و مبارزه با بت‌پرستی، صله رحم معرفی می‌کند. در منابع دینی صله رحم زمینه‌ساز دستیابی به بهنجاری در تمام امور خانواده معرفی شده است. مهمترین آثار و کارکردهای صله رحم در تأمین نیازهای روان‌شناختی و سلامت اجتماعی اعضای خانواده عبارتند از: تسهیل‌کننده فرایند جامعه‌پذیری، ارضای نیاز تعلق به گروه (خانواده گسترده)، ارضای نیاز ابراز خود، رعایت هنجارها، حمایت اجتماعی خویشاوندان، تأمین نیاز به محبت، دستیابی به آرامش روانی و امنیت خاطر، افزایش تعامل عاطفی و محرومیت زدایی.

ناقد اول (حجت الاسلام دکتر دولتخواه): مأموریت اصلی ما جهانی‌سازی این مفاهیم هست، خود ما بالاخره شنیدیم و با این مفاهیم زندگی کردیم اصلاً این سنت دیرینه همه ما هست مخصوصاً در فرهنگ اسلامی ایرانی خودمان مسئله صله رحم الحمدلله همیشه پررنگ بوده و هست، این که ما بخواهیم جهانیش کنیم واقعاً این مأموریت را غیر از ما شاید کسی دیگه نتونه به این راحتی انجام بدهد. این تحقیق به‌نظرم اگر لسانش و رویکردش امروزی‌تر میشد و از متن سنتی بیرون می‌آمد قاعدتاً جاذبه بیشتری می‌داشت. میتوانستیم با لسان بحث‌های روان‌شناسی اجتماعی، بحث‌های شخصیت، بحث‌های بهداشت روانی، این‌ها بحث‌های خیلی خوبی برای این بحث هستند در گرایش‌های روان‌شناسی، بحث‌هایی که مثلاً جاذبه میان فردی داریم در روان‌شناسی اجتماعی در روابط متقابل اشخاص داریم و بحث‌های دیگه مثل نگرش‌های اجتماعی داریم که قابل تطبیق هستند. باید ببینیم وضعیت صله رحم با زبان روز دنیا با وضعیت موجودی که هست چه طوری هست و چه کارهایی در مجامع بین‌المللی انجام شده، باید فراتر برویم، تحقیقات داخلی داریم که در پایان‌نامه‌ها به صورت میدانی انجام شده تأثیراتش دیده شده و آزمایش‌های متعدد میدانی انجام شده به‌خصوص در متون خارجی حتماً منعکس شده با رویکرد تجربی که زبان روان‌شناسی دارد و زبان دنیا بیشتر با روان‌شناسی تجربی و کارهای آزمایشی میدانی خیلی مهم هست خوب بود که ما برای هر کدام سرفصل‌هایی که اینجا ذکر شده یک تحقیق خارجی خوب را نیز ذکر کنیم.

ناقد دوم (حجت الاسلام دکتر احمدی): در مورد سلامت اجتماعی مؤلف محترم تعریفی را آورده اند که با توضیحات ایشان سازگار نیست حال چرا این تعریف محور هست؟ به دلیل آنکه وقتی کارکردهای صله رحم در سلامت اجتماعی را می‌خواهند مطرح کنند باید پیوند علمی و ارتباط منطقی و انسجام بین این دو متغیر را بیان کنند یعنی صله رحم را وقتی که توضیح می‌دهند که مثلاً بگن باعث آرامش روانی افراد یا باعث محرومیت‌زدایی می‌شود چه ارتباطی با سلامتی اجتماعی داریم؟ بهتر است که سلامت اجتماعی بیشتر و بهتر در نوشته تبیین شود. در مقدمه که بیان فرموده‌اند پیشینه‌ای ما از اسلام داریم به‌نظر می‌رسد در ادیان قبل از اسلام هم ما این ارتباطات درون خانوادگی و ارتباطات اعضای خانواده داشتیم و داریم اگر به ادیان الهی مراجعه کنیم می‌بینیم که قبل از اسلام هم این حتی در مکاتب و یا نگاه بومی یعنی با مطالعه مردم‌شناسانه اگر داشته باشیم در کشورهای شرق معمولاً این ارتباطات اعضای خانواده ممکنه الان رنگ باخته باشه ولی توی فرهنگ عمومی جامعه‌ی ژاپن یا شرق یا چین یا کشورهای آسیای جنوب شرقی و امثال این‌ها و کلاً در شرق این رواج دارد بر خلاف غرب که شاید کم‌رنگ شده باشه و یا نبوده باشه ولی در ادیان الهی از پیشینه تحقیق شاید بتونیم بگیم در قبل از اسلام هم بوده و هست و داریم این‌ها رو می‌تونیم بهش اشاره کنیم.

در ذیل تسهیل‌کننده‌ی فرایند جامعه‌پذیری باز این جای این اشکال و به‌اصطلاح تبیین وجود دارد که بحث همانندسازی رو مطرح می‌کنند، اگر قبلاً سلامت اجتماعی را تعریف کرده بودید در آن‌جا می‌توانستید به چنین ارتباطی اشاره کنید و ادعا کنید که اینچنین ارتباط وجود دارد. در جایی دیگر نوشتید به‌بیان‌دیگر جامعه‌پذیر به‌بیان‌دیگر یعنی چه؟ به بیان دیگر رشد اجتماعی را مطرح می‌کنید یا جامعه‌پذیری رو مطرح می‌کنید؟ جامعه‌پذیری غیر از رشد اجتماعی است، که این پاراگراف به مقداری پیچیدگی دارد. در جایی دیگر ارضاء نیاز تعلق به گروه را نوشتید این نیاز در تمام مراحل رشد اعضای خانواده وجود دارد آیا مرادتان تحول خانواده است یا رشد فرد؟ مدیر کرسی (حجت الاسلام دکتر هوشیاری): ایشان با طرح پرسش‌های حضار و سایر مطالب طرح شده توسط ناقدین و جمع بندی نهایی، به حسن ختام این کرسی پرداختند.